

BİLİM ADAMI GAZİ ÂLİM YUNUS'UN HAZİN SONU*

Aktaran: Hüseyin BAYDEMİR**

Gazi Âlim Yunus (Yunusov), Özbekistan sahasında ilk dilbilimi profesörü, tercüman, halkbilimci, yükseköğrenim kurumlarında Farsça, Arapça, Özbekçe ve Rusça dersler veren eğitimci ve de kabiliyetli bir teşkilatçıdır. Daha 1929-1930 yıllarında Leningrad'da Şarkşinaslık Enstitüsünde çalıştığı dönemde, etnografya ve filoloji sahalarıyla ilgili birçok araştırmaya imza atarak, önemli bir şarkiyatçı olarak kabul edilmiş ve meşhur olmuştur. Bilimsel çalışmalarıyla dünyaca tanınan N. Y. Marr, A. N. Korş, Y. M. Malov, A. N. Samoyloviç, P. M. Melioranskiy ve Y. E. Bertels'in tavsiyeleriyle ona 1930 yılında profesör unvanı verilmişti. Ama adaletin yerini yedi kat altına gömüldüğü - o meşum - devirde yasaklanan bu büyük insanın hayatı ve çalışmaları hakkında halkımız yarım asırdan beri doğru dürüst bir malumata sahip değil.

Gazi Âlim Yunus, 1893 yılında Taşkent'in Şirinkuduk Mahallesi'nde, işçilikle geçinen bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. İlköğrenimini medresede gördü. Refikası Valentina İvanovna Yunusova ile 1925-1930 yılları arasında doğan Erk, Mira, Oskar ve Kamile adlı çocukları, devrin zulümlerine göğüs gerip, tahkire uğrayan bu değerli insanın dertlerini paylaşarak yaşadılar.

Yunus, kadimi Türk edebiyatının iyi bir uzmanı idi. Gazi Âlim'im dedesi Ebubekir Ahmedcanoğlu ve eniştesi Bahtı Gani ilkin de halkbilimci, edebiyatçı ve etnograf olarak tanınmış kişilerdi. Onlar Arapça, Farsça ve Almancayı iyi bilirdiler. Gazi Âlim işte böyle bir aile muhitinde yetişmişti. Şu sebepten olsa gerek, küçüklüğünden itibaren öğrenmeye merak salmıştı.

Bilim adamının hayat arkadaşı Valentina İvanovna Yunusova bize şunları anlattı:

- O, bir defa okuduğu kitabı veya destanı bir daha okumaz, tek okuyuşta aklında tutardı. Bundan dolayı evimize onun tanıdığı Rus, Tatar, Alman, İngiliz, Özbek ve Kazak alimler sık sık gelirdi. Gazi Bey, işte bu farklı millet mensuplarıyla kendi dillerinde sohbet ederlerdi.

1914 yılında Âli Medresenin Dil ve Mefkure Fakültesini bitirince, ahlak-adab, hukuk ve din ihtisası için Kahire'ye okumaya gönderdiler. Oraya sadece çok zeki öğrenciler gönderilirdi. Kendi alanıyla ilgili Arapça, Türkçe, Almanca ve İngilizce kaynakları asıllarından okuyarak kendini geliştirmişti.

* İslomjon Tursunov, Haydarali Uzoqov, "Tilshunos Olim Fajiasi", Sharq Yulduzi, 1992/1, s. 203-206.

** Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, hbaydemir@atauni.edu.tr

Tahsilini yüksek dereceyle tamamlayınca Gazi Âlim'e Ata Türk adlı takdirname verilir ve orada öğretim görevlisi olarak istihdam edilir. Fakat onun gönlü öz vatanını, akrabalarını özler, bir süre çalıştıktan hemen sonra sevgili Taşkent'ine döner ve muhtelif yükseköğrenim kurumlarında ana dili üzerine dersler vermeye başlar.

1923 yılında İlk Ticaret Cemiyeti reisliğine atanır. 1924 yılının Kasım ayında mezkûr cemiyet lağvedilince, Adalet Bakanlığı Hukukî İşler Şubesi'ni yönetmeye başlar. Birçok kanun maddesini Özbekçeye tercüme etmede ve muhteviyatını umuma ulaştırmada âlimin hizmeti büyüktür.

Valentina Ivanovna anlatmaya devam etti:

- Hükümetimiz bizi 1925 yılında Semerkant'a çalışmaya gönderdi. Orada Halk Eğitim Müdürlüğünde katip olarak çalıştı. İki yıl sonra Bakanlığın Dil ve Terim [Araştırmaları] Komitesine geçip bilimsel çalışmalarla meşgul oldu; öğrencilerine genel dil ve siyaset dersleri vermeye başladı. Özbekçenin ses bilgisi ve anlam bilgisi üzerine verdiği derslerden başka Farsça, Arapça ve İngilizceyle ilgili çalışmalar yaptı.

Özbekistanlı bilim adamı Prof. Dr. Sabircan İbrahimov, Gazi Âlim'in eğitimcilikteki mahareti hakkında şunları belirtir:

- Ben Özbek imlasının ilmi esasları hakkındaki nazari bilgileri ilk kez 1929 yılında Semerkant Darülfünununda bu muhterem üstattan öğrendim. Gazi Âlim bir seferinde akademiye gelip, Özbekistan'da Latin alfabesine geçileceğini, bu konuda bütün yetkilerin Kari Niyazov'a verildiğini haber verdi. Şayet bu 'yenilik' faaliyete geçerse, iyi sonuçlar veremeyebileceğinden müteessir olur gibi oldu.

Üstat, cumhuriyetimizin tasarrufundaki binlerce yer, kabile ve boy adlarının manalarını tespit etmek suretiyle, benliğimizi, tarihimizi etraflıca öğrenmemizin zarureti hakkında hararetle konuşurdu. Men, arzu ettiğim bilimsel tetkik ve tahlil yöntemlerini üstattan öğrendim. Mesela, 1929-1930 yıllarında şive ve ağız özelliklerini araştırmak, folklorik derlemeler yapmak için kurulan Atamalar (Terimler) Komitesinin gerçekleştirdiği araştırma seyahatlerine üç defa iştirak ettim.

Komitenin başkanı Gazi Âlim Yunus idi. Mezkûr komitede meşhur Türkolog ve müsteşriklerden Y. D. Polivanov, İ. A. Batmanov, K. K. Yudahin, A. K. Borovkov, V. V. Reşetov ile ayrıca istidatlı dilcilerden N. Said, K. Ramazan, Elbek ve T. İbrahimov'lar var idi.

Talebeleri tarafından dile getirilen bu ılık hatıralar, meşhur âlimin insani yönünü yeniden keşfedebilmemize imkân vermektedir. Onun için gönül deryasından akıp gelen bu güzel hatıralara devam edelim. Meşhur dilci Sefa Züferov'a kulak verelim:

- 1930 yılında Leningrad'da N. Y. Marr Dil ve Felsefe Yüksek Okulunda yüksek lisans yaparken üstat ile karşılaştım. Gazi Âlim Yunus o sıralarda Şarkşınashk

Enstitüsünde kâtip olarak işe başlamıştı. Bana birçok tavsiyelerde bulundu. Hiç unutmuyorum, Polivanov, Batmanov gibi meşhur dilciler de Gazi Ağabey ile herhangi bir münazaraya girdiklerinde olabildiğince ihtiyatlı olmaya çalışır; her bir sözlerini ölçüp biçerek söylerlerdi.

Özbek milli kültürünü uluslararası düzeydeki çalışmalara konu etme yolunda mühim akademik çalışmalar yapan Gazi Âlim Yunus, arkada çok sayıda eser ve ders notları bırakmıştır. Hukuk Terimleri Lügati (*Yuridik Atamalar Lug'ati*), Özek Ağızları Tasnifi Üzerine Bir Deneme (*O'zbek Lahjalari Tasnifida Bir Tajriba*), Özbek Boylarından Katağanlar ve Onların Dili (*O'zbek Urug'laridan Qatag'onlar va Ularning Tili*), Özbekçenin Grameri (*O'zbek Tili Grammatikasi*) adlı kitapları; Çocuk Edebiyatı Üzerine Bir Mülâhaza (*Bolalar Adabiyoti To'g'risida Bir Fikr*), Ninni Üzerine Bir İki Ağız Söz (*Alla To'g'risida Bir-Ikki Og'iz So'z*), Orta Asya Türklerinin Yeni Alfabeti (*Orta Osiyo Turkklarining Yangi Alifbosi*), Özbekçede Sesler (*O'zbek Tilining Tovushlari*) gibi bilimsel altyapısı güçlü ve aynı zamanda metodik cihetten oldukça başarılı makaleleri günümüzde de güncelliğini henüz kaybetmiş değildir.

Âlim, tabiatı itibarıyla milliyetçi olup, halkına çok değer verirdi. Bilge bir etnograf ve aynı zamanda titiz bir halkbilimciydi. 1922 yılında Özbeklerin büyük destanı Alпамış'ı Fazıl Yoldaşoğlu'ndan ilk kez o derlemiştir.

Destanın mahiyeti, muhteviyatı ve varyantları hakkında kısa bir makale yazıp, 1923 yılında, Bilim Ocağı (*Bilim O'chog'i*) dergisinin ikinci sayısında yayımlamıştı. Gerçeği söylemek gerekirse, Özbek folklor araştırmalarının temeli de bu büyük insan tarafından atılmıştı. Hadi Zarif gibi istidatlı genç araştırmacıları yetiştirdi. Gazi Âlim'in "Özek Ağızları Tasnifi Üzerine Bir Deneme" (*O'zbek Lahjalari Tasnifida Bir Tajriba*) adlı risalesi, Özbek ağızlarını ilk kez etno-linguistik noktayı nazarından tasnif etmesi bakımından çok değerlidir. Müellif, bu eserde, Profesör Y. D. Polivanov'un Özbek ağızları tasnifinde yaptığı birçok hatayı göstermiş; onların hangi cihetten incelenmesi, tasnif edilmesi gerektiğini açık bir şekilde beyan etmiştir. Özbek ağızlarını birbirinden ayıran ses, kelime grubu ve anlam özelliklerini ortaya koymuştur.

Âlim, Özbek ağızlarını önce üç gruba (Özbek-Kıpçak, Türk-Barlas ve Hive-Urgenç ağızları) ayırıp inceler. Bu ağızlar, onun belirtmesine göre, yeri geldiğinde iki kısma ayrılır. Birinci kısım Kırk, Celayir-Lakay, Kıpçak, Gürlan; ikinci kısım ise Sayram-Çimkent, Taşkent-Havas, Andican-Nemengan ağızlarından ibarettir.

Verimliliğinin tam da zirvesine ulaştığı bir zamanda üstadın başına ağır külfet düştü, amansız bir iftiraya maruz kaldı. Valentina İvanovna, o kâbus dönemini üzüntü içinde şöyle hatırlatıyor:

- Otuz yedi yılı Nisan ayının yirmi üçüncü günü olsa gerek. Gece yarısı kapımız çalındı. İki kişi davetimizi bile beklemeden içeri dalıp girdi ve “Biz NKVD'deniz” dediler. Biri Rus diğeri Özbek idi. Birisi, kaba bir üslupla, evdeki belgelerden, kitap, gazete ve dergilerden alıp gideceklerini söyledi. İkincisi ise pencereye yaklaşarak sokak tarafına bir işaret yaptı.

O esnada üç kişi daha geldi. Evde arama yapmaya başladılar. Biz karı-koca öylece kalakaldık. Emir böyleydi. O esnada Gazi Âlim, yaşadığımız bu haksızlık ve kabalığa dayanamayıp Rusça konuşmaya başladı: “Ne suç işledim? Neden böyle sınırı aşırıyorsunuz?” NKVD görevlisi: “Yürüyün, sizinle orada konuşalım!” diyerek sözünü kesti.

Meşhur âlim böylece, ‘dediğim dedik’ bu dönemin adaletsizlik girdabına çekildi. Pantürkist, ‘inkılap düşmanı milliyetçi’ türü meşum terimler icat ederek, ilim ve irfana teşne kişilerin alınma kara bir leke gibi çalınmaya başlandı.

Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Devlet Güvenlik Komitesi Arşivinde saklanmakta olan 4269 numaralı belgeyi gözden geçirdiğimizde, Gazi Âlim’in, soruşturmayı yürüten Agabekov ve Zagvozdin tarafından şunlarla suçlandığına şahit olduk: “Gazi Âlim Yunus, inkılap düşmanı milliyetçi örgütün üyesi; Orta Asya cumhuriyetlerini Sovyetler Birliği’nden kopararak, milli burjuva devleti kurmayı kendine vazife edinenlerden [birisi]; yabancı ülkelerle irtibat kurmak maksadıyla örgüt üyelerini sabotaj yapmaya yönlendiren [birisi]; örgüte kazandırmak için gençler arasında devrim karışıklığını öne çıkaran, inkılap düşmanlığının propagandasını yürüten [kişi]”

Gazi Âlim’in gerçek karakteri, bir günlük işkenceden sonra soruşturmacıya verdiği cevaplardan açıkça ortaya çıkmaktadır. İşte örnekler:

- Pantürkistler hareketine ne zaman katıldınız?

- Vyat ilinin *Bubi* köyünde okuduğum dönemden beri tanınmış Pantürkist Abdulla Bubi ile Gubeydulla Bubi ve ayrıca Türkiye’de meşhur Türk temsilcileriyle aynı görüşe sahibim. Türkiye’ye 1909 yılında gitmişim. Sonra Kahire’ye geçtim. Orada Ezher Âli Medresesinde okudum. Birinci Dünya Savaşı başlayınca Taşkent’e döndüm. Bu dönemlerde pantürkistlerden eğitim aldım. Fakat onların teşkilatına katılmadım.

- O devirde Türkiye’de kimlerle birlikte okudunuz?

- Türkiye’de Fıtrat, Buharalı Kuşbeyi’nin yeğeni Mukamiddinbek, Ma’zar Burhanovlar vardı. Bekcan Rahmanov, Şahid Esan Musayev, Hamid Said, Ata Hocayev, Buharalı Ahmedcan Mahzulla’nın oğulları benden sonra gittiler.

¹ Stalin döneminin “İçişleri Halk Komiserliği” (Narodny Komissariat Vnutrennih Del) olarak bilinen gizli polis teşkilatı. (H. B.)

- İstanbul'da, siz Türkistanlı talebeler, pantürkistlerin Türkistan'daki hangi teşkilatını kurmayı kararlaştırdınız?

- İstanbul'a varınca orada "Turan Neşr-i Maarif" cemiyetinin varlığını öğrendim. İttihat ve Terakki'yle bağı olup, bu cemiyete Fıtrat, Ma'zar Burhanov ve Abdülaziz Kulcavi öncülük ediyorlardı. Mezkûr cemiyetin ayrıca "Türk Ocağı" cemiyetiyle de bağı vardı. İş bu cemiyet azaları, Türkistanlı talebeleri okullara yerleştirme hususunda Türkiye'nin mesul vekilleridirler.

- Türkistan'a ne zaman döndünüz ve hangi pantürkistik işler yaptınız?

- 1914 yılının Temmuz ayında, dönüp tekrar Türkiye'ye gitmek şartı ile geldim.

Fakat Halk Eğitimi Bakanlığındaki Rıfat Bey ve Aziz Bey'ler beni okumak için

Almanya'ya göndermeye söz vermişlerdi. Fakat Birinci Dünya Savaşı buna mani oldu. Taşkent'te Abdulla Avlani ve Nizamiddin Hocayev'le birlikte "Turan" cemiyetini kurduk. Maksadımız, Pantürkizm hareketi temelinde halkı eğitmektir.

- İnkılaptan sonra hangi devrim karşıtı işlerle meşgul oldunuz?

- 1918 yılında Hokand Muhtariyeti'nin kuruluş kongresine milletvekili sıfatında katıldım. Orada Kadetler² ve Dutov³lar aleyhinde konuştum. Onlar, Türkistan halkına milli egemenlik verilmesini istemiyorlardı. Siyasetteki bu garipliği tenkit ettim.

- Devrim karşıtı başka hangi işlere bulaştınız?

- Taşkent'te "Türk Ocağı" cemiyetini kurdum ve yönettim. Böylece pantürkist gençler yetiştirdim ve "İşçiler Grubu" cemiyetini kurdum.

- 1918 yılında Türkiye'ye hangi maksatla gittiniz?

- Nuriddin Hidayarhan ile birlikte Türkiye'de, parti ve hükümetin İttihat ve Terakki cemiyetinden, Sovyet Rusya'nın Türkistan kanadına karşı mücadele edebilmek için yardım istemeye gittik.

- Türkiye'deki erbaplar ile görüşmeleriniz ne tür neticeler verdi?

- Orada Türkiye Güvenlik Bakanı Aziz Bey sayesinde Talat Paşa ile görüştim. O bana, Seyid Nasır Mircelalov ile birlikte Cenevre'ye gitmemizi tavsiye etti. Orada devlet

² Rusya'da liberal bir siyasi parti olan Anayasal Demokrasi Partisi (Конституционная Демократическая партия)'nin üyelerine, Rusça isminin kısaltmasından dolayı "Kadetler" denilirdi. (H. B.)

³ General Aleksandr Dutov (1879-1921), Çarlık Kazaklarının lideridir. Bolşeviklerle mücadele etmiştir. (H. B.)

başkanı ile Türkistan'ı Rusya'dan kurtarma hususunda fikir teatisinde bulunmamız gerekiyordu. Men bu yolculuğa çıkmak istemedim.

- Sizin devrim karşıtı faaliyetleriniz çerçevesinde MUSBYURO⁴da neler konuşuldu ve MUSBYURO size nasıl yol gösterdi?

Bizim devrim karşıtı faaliyetimiz, MUSBYURO tarafından tasdik edilen Riskulov'un tebliğinde açıkça ortaya konmuştur. O tebliğde: "Türkistan'ın, iktisadi, askeri, mali ve de dış siyaset yönünden müstakil olabilmesi için milli sınırlarının belirlenmesi ve milli egemenliğin elde edilmesi" ileri sürüldü. MUSBYURO'nun bu arzuları, VKP(b)⁵ye bağlı Turkkommissiya⁶ nın bildiğini okuyan, sorumsuz azaları tarafından Eliava, Frunze, Kuybişev ve Rudzutak tarafından engellendi.

- Gizli devrim karşıtı örgüt ve bu örgütle bağlı olan legal teşkilatların üyeleri hakkında bilgi vermeyecek misiniz?

- Gizli bir örgütün varlığı hakkında bir şey bilmiyorum ve var olsa bile ona katılmadım...

(Özbekistan SSSR İçişleri Bakanlığı Devlet Güvenlik Komitesi 3. Şube Başkanı Teğmen Zaturankiy ve Şube Başkan Yardımcısı Çavuş Akcigitov. 1937 yılı, 25 Nisan).

1937 yılında göze çarpan aydınlarımız "Türkperestlik" suçlaması ile hapse atılıyorlardı. Türk boylarının kültür birliği, ilmi ve edebi işbirliğine hizmet etmek için yola çıkan cemiyetlere de siyasi etiketler takıldı ve bu oluşumlar ılsız suçlamalarla yaftalandı. Stalin siyaseti, öyle ki [bireyin] kendi milletiyle gurur duymasına bile dışıyla tırnağıyla karşı gelmekteydi. Onlar bütün halkları daima zulüm altında tutma taraftarı idiler.

1930'lu yıllarda [âdeta] cehennem ateşinde yanıp, yarı sakat kalan meşhur eğitimci ve mütefekkir, merhum Şaresul Zünnun ile 21 Şubat 1989 tarihinde yapılan mülakattan bir parça alalım: "Sorunuza günümüzde bile cevap vermeye korkuyorum. Çünkü bu günlerde hain, gammazcı ve ikiyezlüler bir sürü.

O 1937 yılının Temmuz ayları idi. Açık kumral, orta boylu, bilekleri kalın, gözleri mavimsi, yuvarlak burunlu Akcigitov beni revirden alıp sorgu odasına götürdü; önüme, Batu ve Münevverkari hakkında yazılan "Milli İttihat" faaliyeti, bu teşkilatın başkanı ve azaları hususundaki devrim karşıtı pantürkist ibarelerin yer aldığı, hayatımda hiç

⁴ Mart 1919'da Turar Riskulov (1894-1938) önderliğinde kurulan "Ülke Müslüman Komünistler Bürosu". (H.B.)

⁵ VKP(b): Vsesoyuznaya Kommunističeskaya Partiya (bolşevikov) [Tüm Birlik Komünist Partisi (Bolşevikler)]. (H.B.)

⁶ Türk Komisyonu: Moskova'da teşkil edilerek Ekim 1919'da Taşkent'e gönderilen; Orta Asya ile ilgili işleri merkez adına yönetme yetkisine sahip, neredeyse sınırsız salahiyyetlerle görevlendirilmiş komisyon. Üyeleri V. Bakiy, F. Goloşçekin, V. Kuybişev, Y. Rudzutak, M. Frunze ve Ş. Eliava'dır. (H.B.)

duymadığım sözlerin yazıldığı “İfade Tutanağı”nı koydu. Göz gezdirdim. Rusçayı iyi bilmediğim için uzunca bir süre heceleyerek okumaya çalıştım. Buna sabredemeyen o tahammülsüz sorgucu *önceden yazılmış belgeyi* elimden çekip aldı, kendisi okudu ve imzalamamı talep etti. Ben kabul etmedim. Tartışma akşama kadar devam etti. Sonra Fıtrat ile Gazi Âlim Yunus hakkında sorular sormaya başladı. Ben onları iyi tanıdığımı ve bazı meselelerde hemfikir olduğumuzu söyledim. Kısacası, maksadına ulaşamayınca beni bodruma indirdi. Orada omuzum ve sağ ayağım sakatlandı. Oldukça kuvvetli delikanlının darbeli yumrukları, amansız tekmeleri Akcigitov’u mest ediyordu.

Yedi gün sonra yine sıradaki sorguya çağırdılar. Sorgulamayı Triğulov yaptı. O da Akcigitov’un önceden hazırladığı *ifade tutanağı*ni imzalamam için uzattı. Ben böyle bir şeyden kaçınmaya çalışırken, âdeta gökten düşercesine, birden beni dayaklayan kötü sorgucu peyda oldu. Bu sefer mülayim bir tavır içindeydi. Triğulov’a dönüp: “İyi oldu, imza atacak” dedi. Bana dönüp: “Çabuk imzala, yoksa kendin bilirsin” der gibi imada bulundu. Eğer tekrar bodruma inersem tekrar sağ çıkamayacağımı aklım kesiyordu. Böylece, “Cevaplarımı okuyup dinlettiler, imza bana aittir” cümlesinin altına imza atmaya mecbur kaldım.”

- Evet, aynen böyle.

Meşhur Özbek Şair Abdülhamid Süleymanoğlu Çolpan’ın 10 Ağustos 1937 tarihinde Akcigitov’a verdiği Gazi Âlim hakkındaki delillerde de gerçek gün gibi ortadadır. Bunu, Çolpan’ın ihaneti olarak algılamamanızı istirham ederim.

İşte, dilbilimci âlim hakkında tutulan iddianame: “Özbekistan’da devrim karşıtı Pantürkistler teşkilatının faallerinden ve azalarından biri Gazi Âlim Yunus’dur. O, Türkiye’de okumuş, ‘Türk Ocağı’ teşkilatını kurmuş aktif devrim düşmanıdır. Devrim karşıtı ‘Çağatay Gurungi’ cemiyetine de katılmıştır. Bu cemiyeti 1919 yılında Fıtrat kurmuştur. Mezkûr cemiyet, Pantürkist fikirleri edebiyat vasıtasıyla halk arasında yaymakta; teşkilat üyelerini hazırlamaktadır.

1920 yılında Fıtrat ‘Tang’ dergisini kurmuş, Elbek ve Gazi Âlim Yunus’u yanına almıştır...

1928-1920 yıllarında terim araştırmaları ve imla meselelerini görüşmek üzere yapılan toplantıya, Pantürkist düşüncelerini aktif olarak yayan Gazi Âlim Yunus, Batu, Fıtrat, Bolat Saliev, M. Rahmanov, Bekcan Zakiri ve başkaları katılmıştır...”

Milliyetçilik (onların tabiriyle ‘şovenlik’) baskı döneminde en ağır suç kabul edilirdi. Vatansever aydınlar, böylesi suçlamaları açıkça kabul etmeyi reddetmişlerdir. Neticede, Güvenlik Komitesi sorgucları onları acımasız işkencelere tabi tutar, meslektaşları birbirlerine muhbir olarak göstermeye uğraşırlardı.

Sorgu sürecindeki aralıksız işkencelerden sonra âlim, 'kendine biçilen suç'unu kabullenmekten başka çare bulamaz. 5 Ekim 1937'de sorgucu Triğulov'un sorularına [sözde] şu cevabı verir:

"Ben, dilbilimci profesör, hakikaten de milliyetçi ruhla yazılmış kitapları, içeriği ve bu cümleden diliyle birlikte Özbekçeye çevirdim... Ben, devrim karşıtı, milliyetçi teşkilatın yöneticilerinden biri sıfatında Cumhuriyet Fen Komitesi, Terim Araştırmaları Komisyonu ve başka bilimsel teşkilatlar ve de (Fıtrat ve O. Haşim'lerle birlikte) topluluğun devrim karşıtı faaliyetlerini yönettim..."

SSCB Yüksek Mahkemesi Seyyar Askeri Heyeti (Başkan: Alekseev; Üyeler: Zaytsev, Boldirov, Batner ve Savcı Yardımcısı Shults)'nin 4 Ekim 1938'de gerçekleştirdiği kapalı oturumunda, Profesör Gazi Âlim idam cezasına mahkûm edildi.⁷

Geç kalınmış olsa da gerçek ortaya çıktı. SSCB Yüksek Mahkemesi Askeri Heyeti bu adaletsiz hükmü iptal ederek, 27 Haziran 1957 tarih ve 4n02-5571 sayılı kararıyla, profesörün faaliyetlerinde suç unsuru bulunmadığını itiraf etti ve onu akladı.

Özbeklerin meşhur dilbilimci âlimi, tercüme sanatının mahir ustası, Türk dünyası ve Fars edebiyatlarının emsalsiz uzmanı, Özbek halkbiliminin kurucusu, başarılı eğitimci ve milli istiklal uğruna canını kurban etmiş olan Gazi Âlim Yunus'un parlak hatırası, bağımsız Özbek elinin kalbinde daima yaşayacaktır.

⁷ Gazi Âlim Yunus'un aynı gün idam edildiği bilinmektedir. (H.B.)